

СИНТЕЗУВАННЯ ІНВЕРСНО-ДИНАМІЧНОГО НЕЙРОННОГО КОНТРОЛЕРА НА ОСНОВІ ПРОГНОЗОВАНОЇ ПОХИБКИ

*В роботі синтезовано інверсно-динамічний нейронний контролер на основі прогнозованої похибки і приведено результати моделювання (MatLab) системи з використанням для його навчання функцій *adapt* та *train*.*

In this paper the inverse-dynamic neural controller based on the estimated error is synthesized and the simulation results (MatLab) of the system with controller trained by functions 'adapt' and 'train' is given.

1. ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В системах керування з дискретним часом період дискретизації T вибирають виходячи з міркувань, що частота дискретизації $2\pi/T$ повинна значно перевищувати максимальну частоту системи з неперервним часом. Як правило, збільшення частоти дискретизації приводить до покращення характеристик системи, але таке покращення перестає бути ефективним при досягненні частотою дискретизації значень, при яких частотна характеристика системи досягає насичення. В звичайних адаптивних системах керування корекція адаптивних елементів, як правило, проводиться один раз за кожен період дискретизації і тому поняття частоти дискретизації і частоти корекції або адаптації можна не розділяти. Якщо знехтувати обмеженнями на час опрацювання інформації, то можна вважати, що для скорочення фактичного часу навчання мережі необхідно підвищувати частоту дискретизації. Але в багатьох практичних випадках перевищення деякої межі частоти дискретизації недопустиме або небажане. Наприклад, в звичайних промислових хімічних уставах, як правило, інтерес викликають процеси, пов'язані з великими значеннями часових констант. При цьому не слід використовувати високу частоту дискретизації, оскільки це може викликати надлишковість інформації. Використання дуже високих частот дискретизації може привести до повного переналаштування системи керування і при тому виникне необхідність врахування власних процесів і перехідних явищ, якими при менших частотах дискретизації можна було б нехтувати. Другий приклад систем, в яких не можна використовувати високу частоту дискретизації - розподілені системи керування, в яких

---

⁷ Національний університет "Львівська політехніка"

⁸ Українська академія друкарства

інтервали передачі інформації на пристрій керування і прийому інформації з нього не залежать від тривалості процесів, які протікають в самому пристрої керування.

Хоч період дискретизації T задає базовий темп роботи системи керування, в системах з ітераційним навчанням частота навчаючих операцій може розглядатись як ще один аргумент для обґрунтування вибору часу навчання мережі. На практиці період дискретизації T зазвичай перевищує час T_L , який витрачається на одну навчаючу операцію, тобто на корегування всіх вагових коефіцієнтів мережі; в міру появи реалізацій багат шарових мереж з більш високою швидкістю (за рахунок покращення їх програмної або апаратної реалізації) відношення T/T_L підвищується. Таким чином, якщо є відповідна інформація про вхід і вихід об'єкта керування, і пріоритетним є тільки час навчання мережі, то за період дискретизації може виконуватися декілька навчальних операцій. Зазвичай найпростіший підхід, який полягає у виконанні однієї кореляції за період дискретизації, пов'язаний з непродуктивними затратами часу опрацювання інформації. Проблема полягає в тому, яким чином вибрати навчальні дані, як використати наявний час для раціонального навчання нейронної мережі, тобто для навчання, яке має підвищити ефективність керування.

В роботі [1] розглянуто особливості формування навчальних послідовностей для реалізації процедури навчання нейронних контролерів на основі прогнозованої похибки, але не приведено результатів їх моделювання. Тому дана стаття напрямлена на синтезування інверсно-динамічного нейронного контролера на основі прогнозованої похибки і моделювання системи в середовищі *Matlab* з використанням для його навчання функцій *adapt* та *train*.

2. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

При побудові контролера будемо вважати, що об'єкт описується нелінійним диференційним рівнянням другого порядку [2]:

$$\frac{d^2 y}{dt^2} + 2 \frac{dy}{dt} + 10 \sin y = U$$

і на основі реалізації його інверсно-динамічної моделі необхідно синтезувати нейронний контролер, вагові коефіцієнти якого протягом функціонування системи змінюються у напрямку забезпечення заданої динаміки процесу в об'єкті.

Узагальнена схема адаптивного навчання нейронної моделі інверсно-динамічного контролера в середовищі *Matlab* і передачі значень вагових коефіцієнтів, які одержані в процесі навчання на кожному

кроці, в модель нейронного контролера середовища *Simulink* наведена на рис. 1.

Оскільки об'єкт керування описується диференційним рівнянням другого порядку, то прийmemo $q=3$, $p=2$, тобто нейронний контролер буде мати $m=q+p+1=3+2+1=6$ входів і 1 вихід.

В середовищі *Matlab* за допомогою функції пакету *Neural Network Toolbox* здійснюється процес адаптації. Після кожного циклу адаптації значення вагових коефіцієнтів нейронного контролера, який реалізовано в середовищі *Matlab*, копіюються і передаються у відповідні позиції схеми нейронного контролера, побудованого в середовищі *Simulink*.

Процес навчання нейронного контролера в середовищі *Matlab* здійснювався з використанням функцій адаптації і групового навчання.

По завершенні процедури адаптації, яка реалізується за допомогою функції *adapt* після подачі на входи і виходи нейронної мережі, яка побудована в середовищі *Matlab* і складається з послідовно включених нейронного контролера і навченого в процесі ідентифікації нейронного емулятора, здійснюється корекція вагових коефіцієнтів нейронного контролера у напрямку мінімізації середньоквадратичної похибки між вхідними сигналами еталона і емулятора. За перші дві ітерації кожного періоду дискретизації корекція вагових коефіцієнтів нейронного контролера в середовищі *Matlab* відбувається на базі сформованих з врахуванням історії протікання процесу і записаних у пам'яті вихідних сигналів еталона і вхідних та вихідних сигналів емулятора в попередні моменти часу, а остання третя корекція нейронного контролера здійснюється з використанням числових послідовностей, до складу яких входять отримані в даний момент часу вихідні сигнали реальних еталона і об'єкта або їх математичних моделей.

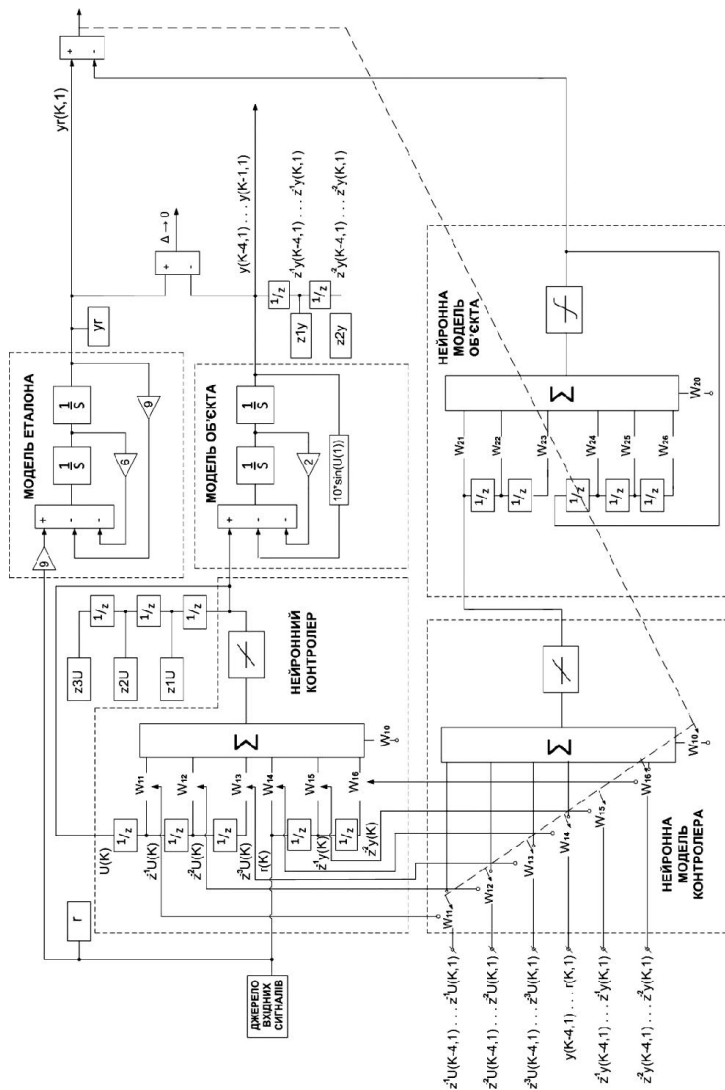

Рис. 1. Узагальнена схема адаптивного навчання інерсно-динамічного нейронного контролера

При груповому навчанні нейронного контролера в середовищі *Matlab*, яке здійснюється з використанням функції *train*, до входу і виходу нейронної мережі, виконаної на базі послідовно з'єднаних

нейронного емулятора і ненавченого нейронного контролера, корекція вагових коефіцієнтів якого проводиться, підводяться сформовані на стадії навчання відповідно до історії розвитку процесу в системі вхідні і задаючі числові послідовності і після проходження останньої пари сигналів здійснюється корекція вагових коефіцієнтів нейронного контролера у напрямку мінімізації середньоквадратичної похибки.

Формування вхідних і вихідних послідовностей навчання контролера в середовищі *Matlab* при використанні функції адаптації і групового навчання здійснюються відповідно до схем, описаних в [1].

Результати моделювання системи, навчання нейронного контролера в якій виконувалося з використанням функції *adapt* наведені на рис. 2, а і рис. 2, б.

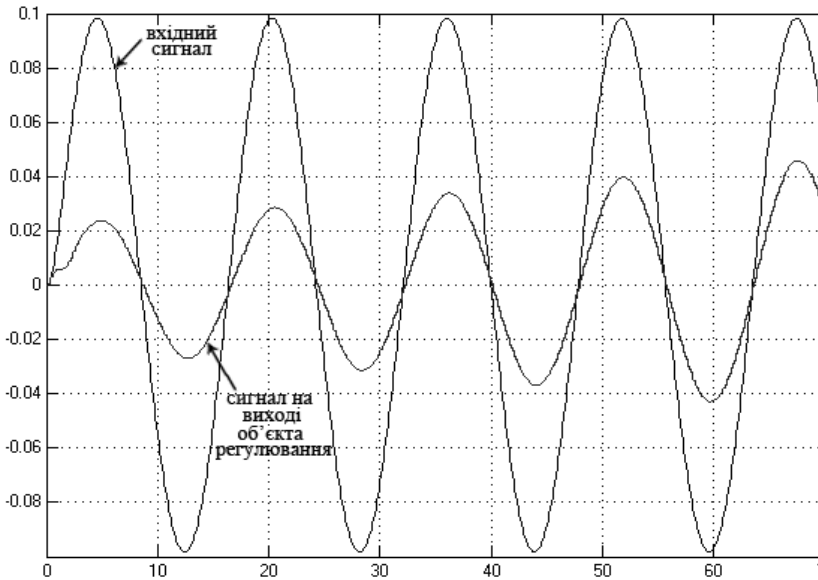

Рис. 2, а. Результати моделювання системи з використанням для навчання нейронного контролера функції *adapt* при подачі вхідних сигналів у вигляді гладких функцій

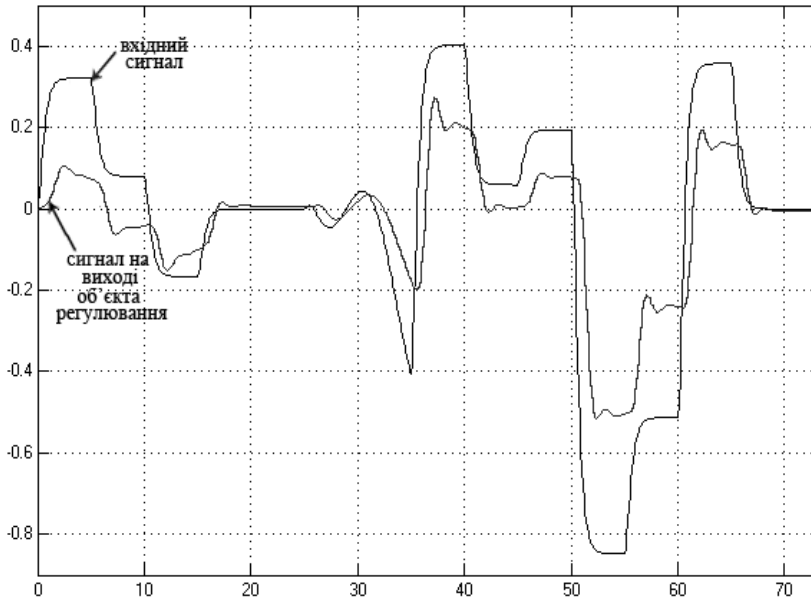

Рис. 2, б. Результати моделювання системи з використанням для навчання нейронного контролера функції *adapt* при подачі вхідних сигналів у вигляді стрибкоподібних функцій

З отриманих результатів моделювання випливає, що в процесі навчання нейронного контролера з використанням функції *adapt*, як при підведенні до входу нейронного контролера сигналів у вигляді гладких функцій так і при подачі сигналів у вигляді функцій, близьких до стрибкоподібних за час функціонування системи, не вдається забезпечити наближення вихідної величини об'єкта до значень вихідної величини еталона, що вказує на те, що функція *adapt* в принципі не може забезпечити сходження процесу навчання при моделюванні системи.

Таким чином, застосування функції *adapt* для навчання нейронних мереж, на базі яких реалізуються контролери для керування процесами в малоінерційних об'єктах, є неефективним, і, як наслідок, використання вказаної функції для навчання нейронних мереж у випадках, коли на інтервалі дискретизації на процес адаптації мережі виділяється обмежений час, є недоцільним. З метою забезпечення підвищення швидкодії процесу встановлення вагових коефіцієнтів нейронного контролера і забезпечення отримання числових значень цих коефіцієнтів такими, при яких забезпечуються задані характерис-

тики системи в динамічному і статичному режимах в процесі моделювання, при навчанні нейронної мережі в середовищі *Matlab*, як альтернатива функції *adapt* використовується функція *train*.

Процедура формування навчальних вхідних і вихідних послідовностей при використанні функції *train* аналогічна до процедури формування таких послідовностей для випадку навчання з застосуванням функції *adapt*.

Результати моделювання системи навчання нейронного контролера, в якій виконувалося з використанням функції *train* наведені на рис. 3, а і рис. 3, б.

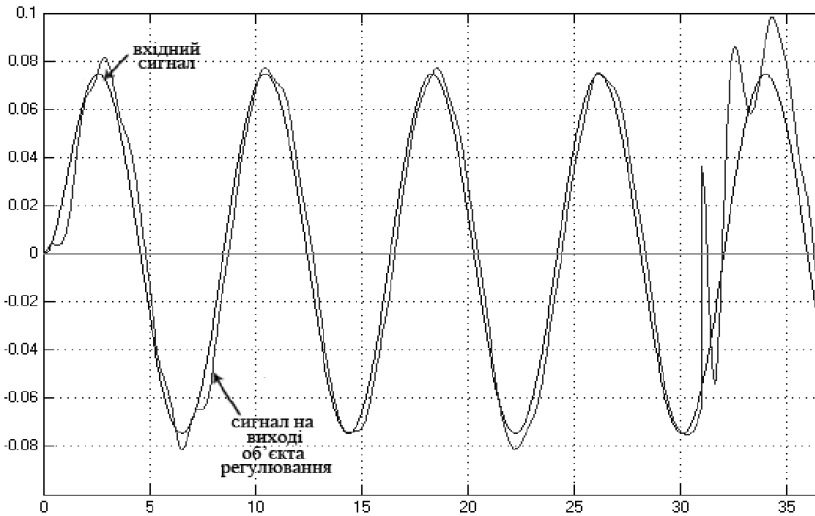

Рис. 3, а. Результати моделювання системи з використанням для навчання нейронного контролера функції *train* при подачі вхідних сигналів у вигляді гладких функцій

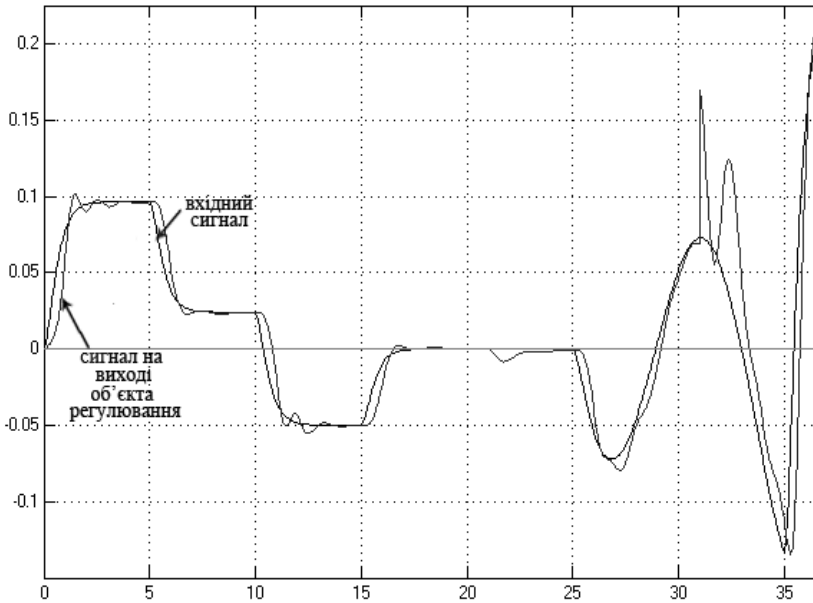

Рис. 3, б. Результати моделювання системи з використанням для навчання нейронного контролера функції *train* при подачі вхідних сигналів у вигляді стрибкоподібних функцій

На основі результатів моделювання системи з використання функції *train* можна зробити висновок про те, що за перших 5 тактів дискретизації при подачі на вхід мережі сигналів у вигляді гладких функцій так і стрибкоподібних сигналів, вагові коефіцієнти нейронного контролера досягають числових значень, при яких система входить в стаціонарний режим роботи, забезпечуючи при тому слідкування вихідних величин об'єкта за вихідною величиною еталона з динамічною похибкою приблизно 20% і похибкою в усталеному режимі 4%. В процесі моделювання проводилося дослідження впливу зовнішніх факторів на процес в системі. Фактори зовнішнього середовища у вигляді стрибкоподібних функцій у певні моменти часу підводились до входів і виходів керованого нейронним контролером об'єкта. Оцінка реакції системи на дію стрибкоподібних функцій проводилась на основі отриманих в процесі моделювання числових значень відхилень регульованої величини від вихідної величини еталона.

При подачі на вхід об'єкта в процесі моделювання системи стрибкоподібної функції, величина якої досягає значення 0,1 – на його виході виникає відхилення регульованої величини від встановленого

значення з амплітудою 0,08 і тривалістю 0,4сек. Реакція системи на дію стрибкоподібної функції, яка підводиться до виходу об'єкта, приймає значення 0,1 та має вигляд загасаючих коливань з початковою амплітудою 0,1 і тривалістю 2,05 сек.

3. ВИСНОВКИ

Встановлено, що в процесі навчання нейронного контролера з використанням функції *adapt*, як при підведенні до входу нейронного контролера сигналів у вигляді гладких функцій так і при подачі сигналів у вигляді функцій, близьких до стрибкоподібних за час функціонування системи, не вдається забезпечити наближення вихідної величини об'єкта до значень вихідної величини еталона, що вказує на те, що функція *adapt* в принципі не може забезпечити сходження процесу навчання при моделюванні системи і, як наслідок, використання вказаної функції для навчання нейронних мереж, на базі яких реалізуються контролери для керування процесами в малоінерційних об'єктах, є недоцільним.

При використанні функції *train* досягається збіжність процесу навчання нейронного контролера і, як наслідок, забезпечуються необхідні задані показники функціонування системи в статичному і динамічному режимах.

1. Наконечний М. В. Особливості формування навчальних послідовностей для навчання нейронних контролерів на основі прогнозованої похибки вихідного сигналу / Наконечний М. В. // Збірник наукових праць Української академії друкарства "Комп'ютерні технології друкарства". - 2012. - №28. - С.23-30.
2. Fu K. S. Robotics: Control, Sensing / Fu K. S., Gonzalez R.C., Lee C.S.G / Vis. McGraw-Hill Education (India) Pvt Limited, 1988. – 580 p.